

แบบรายงานผลการพัฒนาความรู้ของข้าราชการ สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ๑๑
รอบการประเมินที่ ๑ / ๒๕๖๗ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม - ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๗
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗

ชื่อ - นามสกุล นายสุรเชษฐ์ แพเพชรทอง ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ
หน่วยงาน สถานีพัฒนาที่ดินสุราษฎร์ธานี สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ๑๑
หัวข้อการพัฒนา แหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน
วิธีการพัฒนา การกำหนดตัวชี้วัดรายบุคคลสำหรับการประเมินผลการปฏิบัติงาน
วันที่ ๑ - ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ สถานที่ <http://liddetraining.ldd.go.th>
หน่วยงานที่จัดอบรม กองการเจ้าหน้าที่ กรมพัฒนาที่ดิน
สรุปสาระสำคัญ

โครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน เป็นโครงการก่อสร้างสระน้ำในไร่นาให้กับเกษตรกรตามหลักเกณฑ์ คุณสมบัติและกระบวนการที่กำหนดตามคู่มือโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๒) เป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์และความสำคัญตามที่กล่าวถึงในช่วงต้น ซึ่งผู้สนใจสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบของคลิปวีดิทัศน์ เป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และสอดคล้องกับมาตรการมุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ในระบบออนไลน์ หลักสูตร โครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

เนื้อหารายวิชา มีจำนวน ๕ บท ดังนี้

บทที่ ๑ ความสำคัญของโครงการแหล่งน้ำในไร่นา นอกเขตชลประทาน

บทที่ ๒ ฐานข้อมูลโครงการแหล่งน้ำในไร่นา นอกเขตชลประทาน

บทที่ ๓ หลักการคัดเลือกพื้นที่ และรูปแบบการก่อสร้าง

บทที่ ๔ กระบวนการดำเนินงานโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานในพื้นที่

บทที่ ๕ การดูแลรักษาแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานและการจัดการดิน

วัตถุประสงค์ การฝึกอบรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับผู้เรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ แหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

๒. สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง และสามารถนำไปสื่อสาร และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้

บทที่ ๑ ความสำคัญของโครงการแหล่งน้ำในไร่นา นอกเขตชลประทาน

ประเทศไทยมีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๑๔๙.๒๕ ล้านไร่ ซึ่งภายใต้พื้นที่การเกษตรดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีระบบชลประทานประมาณ ๓๒.๗๙ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๒๑.๘๗ ของพื้นที่ทำการเกษตร ส่วนพื้นที่ที่เหลือ ๑๑๖.๔๕ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๗๘.๐๒ เป็นพื้นที่นอกเขตชลประทาน ๑ นอกจากนี้ พื้นที่เกษตรกรรมที่มีการพัฒนาระบบชลประทานแล้ว ยังมีพื้นที่ชลประทานบางส่วนที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ มีน้ำใช้เพื่อการเกษตรไม่เพียงพอตลอดทั้งปี ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ทั้งนี้ การทำการเกษตร น้ำจึงจัดเป็นปัจจัยสำคัญในระบบการผลิตทางการเกษตรและเป็นสิ่งจำเป็นในการอุปโภคและบริโภค ส่งผลต่อความเจริญทาง

เศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบหมายกรมพัฒนาที่ดิน จัดทำโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน โดยการขุดสระน้ำในไร่นาขนาด ๑,๒๖๐ ลูกบาศก์เมตร และให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่าย ๒,๕๐๐ บาท/บ่อ เป็นการบรรเทาสภาพปัญหาภัยแล้ง การขาดแคลนน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำในพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกร ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติ และมอบหมายให้กรมพัฒนาที่ดินดำเนินการก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน นับแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นต้นมา

บทที่ ๒ **ฐานข้อมูลโครงการแหล่งน้ำในไร่นา นอกเขตชลประทาน**

สรุปมติคณะรัฐมนตรี

๑. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๗

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ ซึ่งการดำเนินงานโครงการต้องเป็นไปตามความสมัครใจ และความต้องการของเกษตรกร เพราะเกษตรกรจะต้องออกค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่ง นอกเหนือจากส่วนที่ทางราชการให้การสนับสนุนด้วย ดังนั้น จึงให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้เกษตรกรได้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการฯ และให้จัดการฝึกอบรมแนวทางการทำการเกษตรที่เหมาะสม เช่น การเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมแสดงความจำนงที่จะเข้าร่วมโครงการฯ ด้วยความสมัครใจ และนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดทำแผนการดำเนินงาน และเสนอขอสนับสนุนงบประมาณ ค่าใช้จ่ายของโครงการฯ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับข้อเท็จจริงต่อไป

๒. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๔๗

๒.๑ คณะรัฐมนตรีรับทราบผลการสำรวจความต้องการแหล่งน้ำในไร่นาของเกษตรกร ระยะที่ ๑ จำนวน ๙๑๙,๒๘๙ บ่อ

๒.๒ เห็นชอบแผนการดำเนินการขุดสระน้ำที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ และให้ดำเนินการระยะเวลา ๓ ปี (๒๕๔๘-๒๕๕๑) เป้าหมายการดำเนินการปีละ ๑๐๐,๐๐๐ บ่อ ไปก่อนเมื่อดำเนินการในปีแรกแล้ว ให้มีการประเมินผลเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขและทบทวนเป้าหมายการดำเนินการในปีต่อไป และให้รับความเห็นของกระทรวงการคลัง กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานงบประมาณไปพิจารณาดำเนินการด้วย

๒.๓ งบประมาณเพื่อดำเนินตามแผนงานในข้อ ๒.๒ อนุมัติให้ใช้วงเงินงบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๘ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่สำนักงานงบประมาณเสนอตั้งงบประมาณไว้ให้แล้ว จำนวน ๓๐๑.๕๐๗ ล้านบาท และที่ได้เสนอขอเพิ่มงบประมาณต่อคณะกรรมการวิสามัญพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ๒๕๔๘ อีกจำนวน ๔๑๘.๘๙๓ ล้านบาท ทั้งนี้ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำกับดูแลการดำเนินโครงการนี้ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างในการขุดสระน้ำให้เปิดให้ภาคเอกชนเข้าร่วมการประมูลอย่างกว้างขวาง และควรมีเอกชนที่เข้าร่วมดำเนินการมากกว่า ๑ ราย

๓. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๗

คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมพัฒนาที่ดิน) ทำสัญญาจ้างเหมาผูกพันงบประมาณในการดำเนินการขุดสระน้ำขนาด ๑,๒๖๐ ลบ.ม. จำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บ่อ ตามผลการประกวดราคา ภายในวงเงิน ๒,๖๙๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท จำแนกเป็นเงินงบประมาณ จำนวน ๑,๙๔๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท และเงินสมทบจากเกษตรกร ๗๕๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท และให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำกับ ดูแลการ

จัดซื้อจัดจ้าง ให้ครอบคลุมประเด็นที่ผู้รับจ้างจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนที่ต้องเรียกเก็บจากเกษตรกรเองให้ชัดเจน โดยทางราชการจะต้องไม่เป็นผู้รับผิดชอบในกรณีที่ผู้รับจ้างไม่สามารถจัดเก็บจากเกษตรกรได้ และจะต้องไม่เป็นข้ออ้างของผู้รับจ้างในการที่จะไม่ดำเนินโครงการต่อไป รวมทั้งให้คำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่การกระจายโครงการลงพื้นที่อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมด้วย สำหรับงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๘ ให้กรมพัฒนาที่ดินเบิกจ่ายจากงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่ได้รับจัดสรรแล้ว ๕๙๙,๑๐๗,๒๐๐ บาท เพื่อดำเนินการขุดสระน้ำในไร่นา จำนวน ๙๒,๔๕๔ บ่อ ส่วนที่เหลืออีก ๒๐๗,๕๔๖ บ่อ วงเงิน ๑,๓๔๔,๘๙๒,๘๐๐ บาท ให้เสนอตั้งไว้ในงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๕๐ ต่อไป ตามความเห็นของสำนักงบประมาณ ทั้งนี้ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินโครงการดังกล่าวอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเป็นระยะๆ และให้นำข้อมูลที่ได้มาประกอบการพิจารณาปรับปรุงแนวทางการดำเนินโครงการให้เหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

๔. นายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร) ได้มีบัญชาให้กองทัพบก่วมกับกรมพัฒนาที่ดินดำเนินการขุดสระน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

กองทัพบก่วมกับกรมพัฒนาที่ดินขุดสระน้ำในไร่นา จำนวน ๓๒๐ บ่อ ที่จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีการลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่าง ๔ หน่วยงาน คือ กองทัพบก บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และกรมพัฒนาที่ดิน

๕. การทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๗

เนื่องจากค่าน้ำมันซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการทำงานมีราคาสูงขึ้น จึงได้มีการเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อขอทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๗ โครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๙ อนุมัติตามที่กรมพัฒนาที่ดินเสนอ ดังนี้

๕.๑ อนุมัติจ่ายค่างานให้กองทัพบกเพิ่มขึ้นตามผลการดำเนินงานจริง จำนวน ๓๒๐ บ่อ เป็นเงิน ๘,๑๑๑,๓๑๘ บาท (งบประมาณ ๗,๓๑๑,๓๑๘ บาท เกษตรกรสมทบ ๘๐๐,๐๐๐ บาท) และ ค่าบริหารจัดการของกรมพัฒนาที่ดิน ๕๗,๖๐๐ บาท รวมเป็นเงินงบประมาณ จำนวน ๗,๓๖๘,๙๑๘ บาท

๕.๒ อนุมัติใช้งบประมาณปี ๒๕๔๘ และปี ๒๕๔๙ ที่กรมพัฒนาที่ดินได้รับอนุมัติแล้ว จำนวน ๙๗๒,๐๐๕,๒๐๐ บาท หลังจากหักค่าใช้จ่ายในข้อ ๕.๑ แล้ว คงเหลืองบประมาณ ๙๖๔,๖๓๖,๒๘๒ บาท (๙๗๒,๐๐๕,๒๐๐ - ๗,๓๖๘,๙๑๘ บาท) เพื่อใช้ในการขุดสระน้ำในปี ๒๕๔๙ ทั้งนี้ ราคางานขุดสระน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานจะขออนุมัติภายในเกณฑ์ราคารามาตรฐานตามที่สำนักงบประมาณกำหนด โดยเกษตรกรสมทบ ๒,๕๐๐ บาท/บ่อ โดยขอปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานจากเดิมที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติจากจ้างเหมาผูกพันเป็นการกระจายการจ้างเหมาลงจังหวัด

๕.๓ สำหรับแผนการขุดสระน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานตามความต้องการของเกษตรกร นั้นจะขออนุมัติบรรจุในค่าของงบประมาณรายจ่ายประจำปีตามความจำเป็นและเหมาะสมเป็นปีๆ ไป ทั้งนี้ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประสานกับกระทรวงมหาดไทยเพื่อกำกับดูแลให้การขุดสระน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานของเกษตรกรได้มาตรฐาน ขนาด และรูปแบบที่กองทัพบกได้ดำเนินการไปแล้ว และให้รับความเห็นของสำนักงบประมาณไปพิจารณาประกอบการดำเนินการด้วย

บทที่ ๓ หลักการคัดเลือกพื้นที่ และรูปแบบการก่อสร้าง

๑. สำรวจและรวบรวมรายชื่อเกษตรกรที่มีความต้องการสระน้ำ

กรมพัฒนาที่ดิน จัดประชุมชี้แจงสถานีพัฒนาที่ดิน (สพด.) ทั่วประเทศ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านสื่อต่างๆ ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ทั้งส่วนกลาง และท้องถิ่น และบน Internet (www.ddd.go.th) รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานหรือบุคคลในพื้นที่ เช่น อบต. หมอดินอาสา และผู้นำท้องถิ่น เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจให้ความรู้กับเกษตรกร และสำรวจความต้องการของเกษตรกรที่มีความสนใจให้แสดงความจำนงเข้าร่วมโครงการด้วยความ สมัครใจ ซึ่งเกษตรกรจะต้องกรอรายละเอียดความต้องการลงในใบสมัคร และเจ้าหน้าที่ สพด. จัดเก็บความต้องการเป็นฐานข้อมูลรวบรวมเก็บไว้ (ตามแบบฟอร์มความต้องการแหล่งน้ำในไร่นา) หรือยื่นคำร้องขอรับบริการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานที่เว็บไซต์ของกรมพัฒนาที่ดิน (www.ddd.go.th)

เงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการ

๑.๑ พื้นที่ขุดสระน้ำ จะต้องเป็นพื้นที่ทำการเกษตรที่เกษตรกรเป็นเจ้าของและมีเอกสารสิทธิ์ และมีหนังสือยินยอมให้เข้าดำเนินการขุดสระน้ำ

๑.๒ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการขุดสระน้ำ เช่น ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และค่าขนย้ายเครื่องจักรกล จำนวน ๒,๕๐๐ บาทต่อบ่อ ให้ผู้รับจ้าง

กรมพัฒนาที่ดินโดยสถานีพัฒนาที่ดิน ตรวจสอบความเหมาะสมของพื้นที่ขุดสระน้ำ และความพร้อมของเกษตรกร ทั้งนี้ สถานีพัฒนาที่ดินจะต้องแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาการจัดสรรแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานในพื้นที่จังหวัดตามที่ได้มอบหมายพื้นที่รับผิดชอบในแต่ละอำเภอในจังหวัดนั้น

๒. การคัดเลือกเกษตรกร

๒.๑ คัดเลือกเกษตรกรจากแผนความต้องการสระน้ำที่เกษตรกรได้มายื่นความจำนงไว้แล้วจากระบบบริหารจัดการข้อมูลแหล่งน้ำในไร่นา

๒.๒ สถานีพัฒนาที่ดินและหมอดินอาสาประจำตำบล/หมู่บ้านที่ได้รับมอบหมายสำรวจศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมของเกษตรกรที่แจ้งความต้องการขุดสระน้ำไว้แล้ว

๒.๒.๑ คุณสมบัติของเกษตรกร ได้แก่ มีความตั้งใจประกอบอาชีพทางการเกษตร มีความพร้อมเข้าร่วมโครงการ และสามารถมีส่วนร่วมในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการขุดสระน้ำ บ่อละ ๒,๕๐๐ บาท

๒.๒.๒ เกษตรกรเป็นเจ้าของพื้นที่ก่อสร้างที่ใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร มีเอกสารสิทธิ์ และมีหนังสือยินยอมให้เข้าดำเนินการก่อสร้าง กรณีเจ้าของร่วม ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของร่วมทุกคน และกรณีที่เกษตรกรไม่ได้เป็นเจ้าของพื้นที่ทำการเกษตรโดยเช่าที่ดินจากเจ้าของเดิมเพื่อทำการเกษตรต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของพื้นที่ให้ทำการขุดสระน้ำในไร่นาได้ (มีหนังสือแสดงความยินยอม) หรือในกรณีเจ้าของที่ดินเป็นบิดา/มารดา และถึงแก่กรรมโดยพื้นที่ทำการเกษตรนั้นยังไม่ได้มอบเอกสารสิทธิ์ให้ผู้อื่นหนึ่งหรือหลายคนเป็นเจ้าของตามกฎหมาย แต่มีการรับรู้กันภายในครอบครัว (พี่-น้อง) ว่าเป็นบุคคลที่บิดามารดาอนุญาตให้ทำกินในพื้นที่นั้น โดยต้องมีหนังสือแสดงความยินยอมจากผู้เกี่ยวข้องภายในครอบครัวมากกว่า ๑ คนและยืนยันว่าบุคคลนั้นได้ทำการเกษตรในพื้นที่นั้นจริง

๓. การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย

๓.๑ พื้นที่ซึ่งจะดำเนินการก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นาขนาด ๑,๒๖๐ ลูกบาศก์เมตร ต้องเป็นพื้นที่ทำการเกษตรและมีเอกสารสิทธิ์ที่ดินที่หน่วยงานรัฐเป็นผู้ออกให้ ได้แก่ โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.๓ น.ส.๓ ก. น.ส.๓ ข.) แบบแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.๑) หนังสือมอบหมายให้สำรวจ

ประโยชน์ (น.ค.๓ กสน.๕)หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก. ๔-๐๑ ส.ป.ก. ๔-๑๔ ส.ป.ก. ๔-๑๘) ใบจอง (น.ส.๒ น.ส.๒ ก.)พื้นที่ คทช. และพื้นที่โครงการพระราชดำริที่มีการจัดสรรที่ดินทำกิน ให้เกษตรกร รวมทั้งเอกสารใบรับรองให้ใช้ประโยชน์ที่ดินที่ออกจากกรมป่าไม้และกรมอุทยาน สำหรับ น.ส.๒ และ น.ส.๒ ก. ต้องมีการตรวจสอบ ดังนี้

๑) ผู้มีความประสงค์จะให้กรมพัฒนาที่ดินดำเนินการขุดสระน้ำ ต้องเป็นบุคคลเดียวกันกับผู้มีสิทธิตามเอกสารสิทธิในที่ดินประเภทใบจอง เว้นแต่กรณีที่มีสิทธิดังกล่าวเสียชีวิตแล้ว ผู้รับมรดกโดยชอบด้วยกฎหมายอาจเป็นผู้ยื่นคำขอดังกล่าวแทนได้ (เอกสารสิทธิประเภทใบจองไม่สามารถทำการซื้อขายหรือขอด้วยกฎหมายอาจเป็นผู้ยื่นคำขอดังกล่าวแทนได้ (เอกสารสิทธิประเภทใบจองไม่สามารถทำการซื้อขายหรือให้โดยเสนหาได้)

๒) ต้องมีการตรวจสอบว่าผู้รับใบจองหรือผู้รับมรดกโดยชอบด้วยกฎหมายได้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวแล้วจริง

๓.๒ เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทาน ขาดแคลนระบบที่จะจัดส่งน้ำไปถึงได้ตลอดปี และประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเป็นประจำ หรือแล้งซ้ำซาก ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการเข้าไปตรวจสอบพื้นที่หรือสอบถามเจ้าหน้าที่ของกรมชลประทานในพื้นที่ โดยสถานีพัฒนาที่ดินควรจะมีการทำรายงานบันทึกข้อสังเกตไว้

๓.๓ พื้นที่ที่จะดำเนินการก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นาตามเงื่อนไขของโครงการต้องเป็นพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพในการเก็บกักน้ำ โดยพิจารณาจากคุณสมบัติของดินที่มีผลต่อปริมาณน้ำที่จะกักเก็บได้ ตามระดับความเหมาะสมของดิน ได้แก่ ความซึมน้ำของดิน (Permeability) ปริมาณหินพื้นผิวที่ไหลอยู่บนดิน ความลาดชันของพื้นที่ผิวดิน ได้แก่ ความซึมน้ำของดิน (Permeability) ปริมาณหินพื้นผิวที่ไหลอยู่บนดิน ความลาดชันของพื้นที่ไม่ควรเกิน ๑๕% และเป็นดินที่มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว และเร็วมาก หลีกเลี่ยงพื้นที่ที่เป็นดินทรายจัด

๓.๔ ในกรณีขุดสระน้ำความลึกไม่เกิน ๓ เมตร ควรมีพื้นที่ดำเนินการจากปากสระน้ำข้างละ ๒ เมตรเช่น พื้นที่ดำเนินการมีขนาดไม่น้อยกว่า ๒๔ x ๓๑.๕ เมตร โดยจะใช้ก่อสร้างสระน้ำอย่างน้อย (กว้าง x ยาว x ลึก) ๒๕ x ๒๗.๕ x ๓.๐ เมตร ส่วนในกรณีที่ขุดสระน้ำลึกเกิน ๓ เมตร ต้องมีระยะเว้นไม่น้อยกว่าที่กำหนดตามกฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน

๓.๕ พื้นที่ดำเนินการให้มีการจัดกลุ่มเป้าหมายการจัดสรรพื้นที่ก่อสร้างโดยขนาดของกลุ่มและการกระจายตัวของสระน้ำต้องเหมาะสมกับการบริหารจัดการเครื่องจักรกล ได้แก่ การจัดชุดเครื่องจักรกลเข้าทำงานการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรกลให้มีขนาดเหมาะสมกับระดับเศรษฐกิจ (Economy of Scale) ซึ่งจะมีผลต่อการดำเนินการที่ทันเวลาและคุ้มค่ากับการลงทุน

๔. การดำเนินงานของสถานีพัฒนาที่ดิน

๔.๑ เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดิน ร่วมกับหมอดินอาสาประจำตำบล จัดประชุมชี้แจงรวมกลุ่มเกษตรกรที่คัดเลือกแล้ว เพื่อชี้แจงขั้นตอนการดำเนินงาน และซักซ้อมความเข้าใจ

๔.๒ จัดลำดับบัญชีรายชื่อเกษตรกร ที่มีความพร้อมที่จะดำเนินการขุดสระน้ำ หลังผ่านการชี้แจง

๔.๓ สถานีพัฒนาที่ดินดำเนินการจัดซื้อ จัดจ้าง ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ (ดูรายละเอียดในบทที่ ๓)

๔.๔ เมื่อได้ผู้รับจ้างแล้ว จึงจัดทำรายงานขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมพัฒนาที่ดิน ๔.๕ ดำเนินการทำสัญญา และกำกับติดตามดูแลการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ทำไว้ ระหว่างสถานีดำเนินการขุดสระน้ำ

๔.๖ การเก็บเงินสมทบจากเกษตรกร ให้ผู้รับจ้างเป็นผู้รับผิดชอบในการเก็บเงินสมทบตามที่ระบุไว้ในสัญญาจัดซื้อจัดจ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๗ โดยให้สัญญาจัดซื้อจัดจ้างครอบคลุมประเด็นที่ผู้รับจ้างจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนที่ต้องเรียกเก็บจากเกษตรกรเองให้ชัดเจน โดยทางราชการจะต้องไม่เป็นผู้รับผิดชอบในกรณีที่ผู้รับจ้างไม่สามารถจัดเก็บจากเกษตรกรได้ และจะต้องไม่เป็นข้ออ้างของผู้รับจ้างในการที่จะไม่ดำเนินโครงการต่อไป

๔.๗ เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินดำเนินการสอบถามความต้องการของเกษตรกรในการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำ (ตามแบบสอบถามความต้องการ) และบูรณาการการพัฒนาอาชีพให้แก่เกษตรกรร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร และหน่วยงานสนับสนุนอื่นทั้งนี้ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ ๔ กระบวนการดำเนินงานโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานในพื้นที่

สภาพภูมิอากาศในปัจจุบันทำให้เกษตรกรต้องเผชิญกับปัญหาภัยแล้ง มีผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร และคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการเก็บกักน้ำโดยการขุดสระน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน บนพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรที่ประสงค์เข้าร่วมโครงการ และอยู่ในหลักเกณฑ์การดำเนินงาน โดยกำหนดให้มีการก่อสร้างแหล่งน้ำขนาด ๑,๒๖๐ ลูกบาศก์เมตร

- สระน้ำ คือ แหล่งเก็บขังน้ำฝน หรือน้ำซับที่ไหลซึมออกมาจากดิน โดยการขุดดินออกให้เป็นพื้นที่สำหรับขังน้ำ ให้มีขนาดความจุตามปริมาณน้ำที่ต้องการจะเก็บขังไว้ใช้

- งานดินขุด คือ การขุดดินให้ได้ขนาดความกว้าง ความยาว ความลึก และลาดด้านข้างตามที่กำหนดในแบบมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นที่เก็บกักน้ำ โดยมีข้อกำหนด ดังนี้

๑. ลาดด้านข้าง การขุดดินจะต้องมีความมั่นคงไม่เกิดการสั่นไถลของลาดตลิ่ง การขุดดินความลึกไม่เกิน ๓ เมตร สามารถใช้ลาดด้านข้าง ๑ : ๑ , ๑ : ๑.๕ และ ๑ : ๒ กรณีการขุดดินลึก ๕ เมตร

สามารถใช้ลาดด้านข้างเพียง ๑ : ๑.๕ และ ๑ : ๒ เท่านั้น การกำหนดความลาดด้านข้างของดินขึ้นอยู่กับชนิดของดินที่จะขุด โดยมีข้อนแนะนำว่าดินเหนียวปนทรายควรมีลาดด้านข้าง ๑ : ๒

๒. ความลึก การขุดดินหากลึกเกิน ๓.๐๐ ม. ต้องปฏิบัติตาม กฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน

๓. การขุดดินใกล้แนวเขตที่ดินของผู้อื่นจะต้องมีระยะของขอบสระน้ำห่างจากแนวเขตที่ดินผู้อื่นไม่น้อยกว่าสองเท่าของความลึกสระน้ำ และนำดินที่ขุดมาถมเป็นคันล้อมรอบสระน้ำหรือปรับพื้นที่ภายในแปลงให้เรียบร้อย

๔. ในการขุดดิน ถ้าพบโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ซากดึกดำบรรพ์ หรือแร่ ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจหรือทางการศึกษาในด้านธรณีวิทยา ให้ผู้ขุดดิน ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน

รูปแบบของสระน้ำ

กรมพัฒนาที่ดินได้ออกแบบสระน้ำมาตรฐานความจุ ๑,๒๖๐ ลูกบาศก์เมตร ตามที่ปรากฏใน หน้า ๘ และ ๙ซึ่งมีความกว้าง ความยาว ความลึก และลาดด้านข้างที่แตกต่างกัน สามารถคำนวณปริมาณดิน ขุด โดยการพิจารณาจากตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความกว้าง ความยาว และความลึกของสระน้ำเมื่อมี ปริมาตรดินขุด๑,๒๖๐ ลูกบาศก์เมตร ที่ความลาดด้านข้างต่างๆ กัน ตามที่ปรากฏในหน้า ๑๑-๒๐

การดำเนินการก่อสร้าง

เมื่อเกษตรกรเจ้าของพื้นที่ ผู้รับจ้าง และเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินร่วมกันพิจารณากำหนด สถานที่ก่อสร้างได้แล้วโดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่มีอยู่ในแบบมาตรฐาน ขั้นตอนต่อไปเจ้าของที่ดิน ผู้รับจ้าง และผู้ ควบคุมงานต้องร่วมกันเตรียมพื้นที่ ตรวจสอบและวางผังกำหนดขนาด ความกว้าง ความยาว ความลึกของสระ และระยะเว้นตามข้อกำหนดงานดินขุด

บทที่ ๕ การดูแลรักษาแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานและการจัดการดิน

การดูแลรักษาแหล่งน้ำ

การที่แหล่งน้ำในไร่นา หรือสระน้ำจะมีอายุการใช้งานได้นานนั้น จำเป็นต้องมีการบำรุงรักษา อย่างเหมาะสมสระน้ำจะมีประสิทธิภาพในการกักเก็บน้ำได้ลดลง หากสระน้ำตื้นเขินควรป้องกันโดยไม่ให้ดิน ขอบบ่อไหลลงไปใบบ่อและป้องกันไม่ให้ดินข้างนอกที่ไหลมากับน้ำเข้ามาใบบ่อได้ นอกจากนี้ยังต้องดูแลให้คั้น บ่อมีความแข็งแรงอีกด้วยการดูแลรักษาแหล่งน้ำต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ดังนี้

ก่อนฤดูฝน ต้องกำจัดวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมรอบๆบ่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณทางน้ำเข้าให้ เรียบร้อย เพื่อจะให้น้ำฝนไหลเข้าบ่อ ได้อย่างสะดวกและไม่เกิดการกัดเซาะ

หลังฤดูฝน เมื่อบ่อเก็บกักน้ำไว้แล้ว ให้ตรวจดูบริเวณรอบๆ บ่อ หากมีการรั่วซึม ให้ ดำเนินการแก้ไข โดยการบดอัดหรือใช้ดินเหนียวปิดทับ กรณีมีร่องรอยการกัดเซาะบริเวณทางน้ำเข้าหรือ บริเวณขอบบ่อ ให้ทำการปรับแต่งแล้วปลูกหญ้าซ่อมแซมให้เรียบร้อย

การปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดินบริเวณขอบบ่อ

เกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมขุดแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานจากกรมพัฒนาที่ดิน เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ควรมีการป้องกันการพังทลายของดินบริเวณขอบบ่อ เนื่องจาก บริเวณด้านข้างของแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานที่เกิดจากการขุดดินออกเพื่อให้เป็นบ่อ จะมีความลาดชันและผิวดินเปิดโล่งไม่มีสิ่งปกคลุมทำให้น้ำกัดเซาะดินลงไปใบบ่อเกิดการตื้นเขิน จึงควรมีการป้องกันเศษ ตะกอนดินหรือสิ่งปฏิกูลต่างๆ ไม่ให้ไหลลงบ่อโดยกรมพัฒนาที่ดินแนะนำให้เกษตรกรปลูกหญ้าแฝกบริเวณ ขอบบ่อเพื่อยึดขอบบ่อไม่ให้พังทลาย ดังนี้

๑. การปลูกหญ้าแฝก เกษตรกรควรขุดแนวร่องปลูกตามแนวระดับ จำนวน ๒ แถว แถวแรก อยู่โดยรอบขอบบ่อห่างจากบริเวณริมขอบบ่อ ๕๐ เซนติเมตร และแถวที่ ๒ ปลูกที่ระดับน้ำสูงสุด ๑ แถว และ อาจปลูกเพิ่มอีก ๑ - ๒ แถวซึ่งขึ้นอยู่กับความลึกของขอบบ่อและจำนวนกล้าหญ้าแฝก

๒. ควรใส่ปุ๋ยหมักรองพื้นในร่องปลูกเพื่อเป็นการปรับปรุงบำรุงดิน และเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งจะช่วยให้หญ้าแฝกมีการเจริญเติบโต แรกหน่อใหม่ได้เร็วขึ้น และรากเจริญลงในดินได้ดี

๓. หากเกษตรกรมีกล้าหญ้าแฝกแบบเพาะชำถุงขนาดเล็ก ควรใช้ระยะปลูกห่าง ๑๐ เซนติเมตร หรือมีกล้าหญ้าแฝกแบบรากเปลือย (ที่เกิดรากอ่อนแล้ว) นำไปปลูกโดยใช้ระยะห่าง ๕ เซนติเมตร ควรปลูกในช่วงฤดูฝนจะทำให้กล้าแฝกเจริญขึ้นได้ง่าย

๔. หลังจากปลูกหญ้าแฝกแล้วเกษตรกรควรปลูกซ่อมในจุดที่หญ้าแฝกตาย เพื่อให้แนวรั้วหญ้าแฝกหนาแน่น

๕. เมื่อปลูกหญ้าแฝกได้ประมาณ ๓ เดือน ควรตัดใบหญ้าแฝกให้สูงจากระดับผิวดิน ๕๐ เซนติเมตร เพื่อเร่งการแตกกอ โดยเกษตรกรนำใบหญ้าแฝกไปใช้ประโยชน์เป็นวัสดุคลุมดินบริเวณโคนต้นไม้ผล แปลงผัก เพื่อช่วยรักษาความชื้นในดิน และช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุให้แก่ดินได้

๖. บริเวณขอบสระน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน นอกจากปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายขอบบ่อเกษตรกรยังสามารถปลูกพืชผักสวนครัว หรือไม้ผลต่างๆ ไว้บริเวณในครัวเรือนเป็นการใช้ประโยชน์สระน้ำในไร่นาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การดูแลรักษาคุณภาพน้ำโดยใช้ปัจจัยการผลิตของกรมพัฒนาที่ดิน

น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาน้ำให้มีคุณภาพดีต่อการผลิตทางการเกษตร

๑. การใส่ปุ๋ยหมักลงในบ่อน้ำ นำปุ๋ยหมักที่ผลิตได้จากการใช้ผลิตภัณฑ์สารเร่ง ชูปเปอร์ พด.๑ ของกรมพัฒนาที่ดิน ใส่ลงในบ่อน้ำทุก ๑ เดือน ในอัตรา ๒๕๐ กิโลกรัมต่อปริมาตรน้ำ ๔๐๐ ลูกบาศก์เมตร

๒. การใส่น้ำหมักชีวภาพลงในบ่อน้ำ นำน้ำหมักชีวภาพที่ผลิตได้จากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรลักษณะสดเช่น เศษปลา ผัก ผลไม้ และเศษอาหารในครัวเรือนโดยใช้ผลิตภัณฑ์สารเร่งชูปเปอร์ พด.๒ หรือสารเร่ง พด.๖ ของกรมพัฒนาที่ดิน ใส่ลงในบ่อน้ำ อัตรา ๑ ลิตรต่อปริมาตรน้ำ ๑๐ ลูกบาศก์เมตร

วิธีการจัดการดินเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ

๑. การจัดการดินอินทรีย์วัตถุต่อบนคันดินรอบบ่อเพื่อปลูกพืช

การใช้ประโยชน์ที่ดินบนคันดินรอบบ่อที่มีอินทรีย์วัตถุต่ำนั้น จำเป็นต้องทำการปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างดินให้เหมาะสมโดยปฏิบัติตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑) หว่านเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด เมื่อพืชเริ่มออกดอกหรือมีอายุประมาณ ๕๕ - ๖๐ วัน ให้สับกลบเพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุและความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน พืชปุ๋ยสด ได้แก่ ถั่วพุ่ม ปอเทือง ถั่วพริ้วและสนออัฟริกัน

๒) เตรียมดินให้ละเอียดสม่ำเสมอ และใส่ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกเพิ่มอินทรีย์วัตถุ แล้วปลูกพืชผักอายุสั้นที่หารายได้ดี ได้แก่ ผักคะน้า ผักชี ถั่วฝักยาว บวบ มะระ พริกขี้หนู กระเจี๊ยบเขียว หรือไม้ดอกบางชนิดที่สามารถเก็บผลผลิตขายได้ตลอดปี

๓) เตรียมดินสำหรับปลูกไม้ยืนต้น บางชนิด เช่น มะม่วง กล้าย บริเวณคันดินขอบบ่อ โดยปรับสภาพดินบริเวณหลุมให้เหมาะสม ใส่ปุ๋ยหมักปุ๋ยคอกคลุกเคล้ากับดิน ก่อนปลูกต้นไม้แล้วคลุมโคนต้น ด้วยฟางข้าว

บทสรุป

จากการที่กรมพัฒนาที่ดิน ดำเนินการชุดสระเก็บน้ำให้กับเกษตรกร ขนาดความจุ ๑,๒๖๐ ลบ.ม. โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะไม่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ ในช่วงหน้าฝน เนื่องจากมีน้ำฝน น้ำผิวดินและน้ำใต้ดินมาเติมลงสระเก็บน้ำอยู่ตลอดเวลา แต่เมื่อถึงหน้าแล้งหรือฝนทิ้งช่วง เกษตรกรจะประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำเนื่องจากไม่มีน้ำฝน น้ำผิวดินและน้ำใต้ดินมาเติมลงสระเก็บน้ำ จึงเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงระยะเวลาดังกล่าว โดยแนวทางในการจัดการปัญหาดังกล่าว เกษตรกรควรจะต้องมีการวางแผนการใช้น้ำและวางแผนการเลือกชนิดของพืชที่ใช้ในการเพาะปลูก พืชที่ปลูกควรเป็นพืชที่ใช้น้ำน้อย และใช้ระยะเวลาในการเจริญเติบโตถึงเก็บเกี่ยวผลผลิตไม่มากนัก โดยกรมชลประทาน ได้จัดทำข้อมูลปริมาณการใช้น้ำของพืชสามารถเจริญเติบโตถึงเก็บเกี่ยวผลผลิตไม่มากนัก โดยกรมชลประทาน ได้จัดทำข้อมูลปริมาณการใช้น้ำของพืชสามารถดาวโหลดได้ที่ (<http://water.rid.go.th/hwm/cropwater/CWRdata/ET/>) เพื่อเป็นการจัดการปัญหาดังกล่าวแบบยั่งยืน

(ลงนาม).....

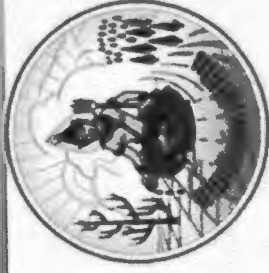
(นายสุรเชษฐ์ แพเพชรทอง.)

ตำแหน่ง...นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ.....

(ลงนาม).....

(นายนพพล ภูมิทอง)

ตำแหน่ง...ผู้อำนวยการสถานีพัฒนาที่ดินสุราษฎร์ธานี.....

กรมพัฒนาที่ดิน

ขอมอบประกาศนียบัตรฉบับนี้ไว้เพื่อแสดงว่า

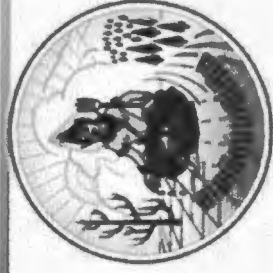
นายสุรเชษฐ์ แพนเพชรทอง

ได้ผ่านการฝึกอบรมการเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ ระบบ LDD e-Trainings

หลักสูตร "แหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน"

รุ่นที่ 1/2567 : ตุลาคม 2566 - มีนาคม 2567

(นายปราโมทย์ ยาใจ)
อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน

กรมพัฒนาที่ดิน

ขอมอบประกาศนียบัตรฉบับนี้ไว้เพื่อแสดงว่า

นายสุรเชษฐ์ แพนเพชรทอง

ได้ผ่านการฝึกอบรมการเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ ระบบ LDD e-Training
หลักสูตร "การใช้ผลวิเคราะห์ดินเพื่องานพัฒนาที่ดิน "

รุ่นที่ 1/2567 : ตุลาคม 2566 - มีนาคม 2567

(นายปราโมทย์ ยาใจ)
อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน